

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้กำหนดแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมมาแล้ว 7 ฉบับ ทำให้การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมและธุรกิจเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างมากเพราะการพัฒนาส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นทางด้านวัตถุมากกว่าทางด้านจิตใจ อันมีผลกระทบต่อจริยธรรมและบุคลิกภาพของบุคคลในสังคมดังจะเห็นได้จากบุคคลในสังคมมีแนวโน้มที่จะนับถือยกย่องผู้มีวัตถุและเงินทองมากขึ้น ทำให้ผู้คนแย่งกันทุกวิถีทางเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ขาดความเห็นอกเห็นใจ เห็นแก่ตัว มีพฤติกรรมก้าวร้าว และขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้นจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เยาวชนซึ่งเป็นความหวังของชาติโดยเฉพาะนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยต้องตกอยู่ในภาวะที่สับสนและเกิดความขัดแย้งในค่านิยม ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อยู่ไม่น้อย

(ลาวัลย์ วิทยายุทธมิกุล, 2533 : 4) และในภาวะการณ์ปัจจุบันประเทศกำลังประสบกับสภาพทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคคลในสังคมโดยตรงในการที่จะใช้ชีวิตร่วมกันต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของแต่ละคนและแต่ละครอบครัวมากขึ้นจึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และสติปัญญาอันเป็นความหวังต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคตจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพียงไร

จากสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปมากนั้น ทำให้เกิดปัญหาในระดับชาติมากมาย เช่น ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม ปัญหาอาชญากรรม ตลอดจนปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในระบบราชการ ทั้งระดับล่างและระดับสูง ดังนั้น การพัฒนาคนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะบุคคลเป็นเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่เกิดขึ้นในหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าทั้งนี้เพราะประชากรมีคุณภาพ ด้วยเหตุนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จึงเน้นคนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา โดยมุ่งให้ทุกคนมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2539 : 1-2) สิ่งสำคัญที่จะนำมาพัฒนาคน ก็คือการศึกษา ทั้งนี้เพราะ

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองด้าน ต่าง ๆ ตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงการพัฒนา ศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข อีกทั้งรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม (สำเนา ขจรศิลป์, 2536 : 35) เมื่อกล่าวถึงการศึกษา มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการตอบสนองนโยบายในการพัฒนา ประเทศมาโดยตลอด มหาวิทยาลัยจึงจะต้องตระหนักต้องปรับตัวให้ทันและสามารถตอบสนอง ความเปลี่ยนแปลงความต้องการของสังคมให้ได้โดยการผลิตบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์พร้อม คือ มีความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยีขั้นสูงที่จะอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง สามารถคิดเป็น ทำเป็น ตลอดจนเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีความรู้และเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม ควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในภาวะการณปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยจึงต้องมีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิตให้ ชัดเจนทั้งในด้านความรู้และคุณธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยน ไปเพราะนักศึกษาที่เข้าไปศึกษาในมหาวิทยาลัยจะได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ และได้รับอิทธิพลรวมทั้ง ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยา ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านต่าง ๆ การเรียนรู้ผ่านช่วงเวลาในสถานศึกษานั้นทำให้เกิดการสังสมบุคลิกภาพ ซึ่งนำไปสู่การปรับตัว ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยการแสดงลักษณะความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองทางบวก การควบคุมตนเอง และพฤติกรรมทางสังคม รวมถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

(พรขูลี อาชวบำรุง, 2525 : 45) ดังนั้นในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 ในด้าน นโยบายและมาตรการในการดำเนินงาน ข้อที่ 11 ระบุไว้ว่าเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ลึก รู้รอบ และมีจิตสำนึกเชิงจริยธรรม จรรยาบรรณของวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดย การพัฒนาหลักสูตรให้มีกิจกรรมควบคู่กับการเรียนการสอน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2539 : 228)

หากนักศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะออกไปทำงานรับใช้ประเทศชาติ มีคุณธรรมและจริยธรรมเสื่อมลง ย่อมก่อปัญหาความเดือดร้อนให้แก่สังคมมากกว่าผู้ได้รับ การศึกษาน้อย เพราะผู้มีการศึกษาสูงย่อมได้รับประสบการณ์หลากหลายและมีความสามารถ ในการคิดสูง และวางแผนทำความชั่วได้แยบยลกว่า ส่งผลร้ายให้แก่สังคมได้มากกว่า

ตั้งพระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2505 มีความตอนหนึ่งว่า

“ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยนั้น เปรียบเหมือนดวงประทีปที่จะช่วยนำไปสู่ความเจริญในอนาคต แต่ขอเตือนว่า การประกอบกิจการงานหรือการดำเนินชีวิต จะใช้วิธีการที่ได้ศึกษามาแล้วเท่านั้นยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันกับเหตุการณ์อยู่เสมอ และต้องอาศัยหลักศีลธรรมประกอบด้วย หากผู้ที่มีความรู้ดี แต่ขาดความยั้งคิด นำความรู้ไปใช้ในทางมิชอบก็จะเป็นภัยแก่สังคมและประเทศชาติ ความรู้กับดวงประทีปเปรียบเทียบได้หลายทาง ดวงประทีปเป็นไฟที่ส่องแสงเพื่อนำทางไป ถ้าใช้ไฟนี้ส่องในทางที่ถูกก็จะไปถึงจุดหมายปลายทางได้โดยสะดวกเรียบร้อย แต่ถ้าไม่ระวังไฟนั้นอาจเผาผลาญให้บ้านช่องพินาศลงได้ ความรู้เป็นแสงสว่างที่จะนำเราไปสู่ความเจริญ ถ้าไม่ระมัดระวังในการใช้ความรู้ ก็จะเป็นอันตรายเช่นเดียวกัน จะทำลายเผาผลาญบ้านเมืองให้ล่มจมได้ ฉะนั้นขอให้ผู้เป็นบัณฑิตทุกคนจงประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ประกอบอาชีพโดยอาศัยวิชาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา และดำรงตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดีงามเพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและประเทศชาติ”

จากสภาพที่มีนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบไปสู่การวางแผนการศึกษา การจัดอุปกรณ์การศึกษา ห้องเรียน บุคลากรทั่วไป คณะจารย์ การเรียนการสอน การจัดบรรยากาศทางวิชาการ สิ่งแวดล้อมในสถาบัน ตลอดจนการจัดบรรยากาศหรือกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้พัฒนาอย่างเต็มที่ทั้งด้านสติปัญญา ทักษะคิด ค่านิยม อารมณ์ สังคม พละนาถมาย คุณธรรม จริยธรรม (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2532 : 4) และสถาบันที่รับผิดชอบภารกิจของสังคมในหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐและเอกชน และด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และมหาวิทยาลัยทักษิณ ต่างก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการผลิตบัณฑิตให้มีคุณธรรม จริยธรรม มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งนี้ได้สนองตอบต่อนโยบาย การพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนักศึกษามาโดยตลอด ดังที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการส่งเสริมกิจกรรมนิสิตนักศึกษาอย่างชัดเจนว่าเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ปลูกฝังและรักษาไว้ซึ่งค่านิยมในตัวนิสิตนักศึกษาด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและยังให้ความสนใจต่อการพัฒนาหลักสูตร เพื่อตอบสนองการผลิตบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีความรู้ มีจริยธรรมและมีบุคลิกภาพที่ดี เช่นในอดีตเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2532 มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ได้จัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง สมดุลของความรู้ : การจัดสอนวิชาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และการจัดการศึกษาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

ส่วนมหาวิทยาลัยทักษิณเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ได้ปรับปรุงหลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป เป็นแห่งแรก และได้เริ่มใช้หลักสูตรเมื่อปีการศึกษา พ.ศ.2534 ซึ่งได้กำหนดวัตถุประสงค์วิชา ศึกษาทั่วไปไว้อย่างชัดเจนว่า เพื่อให้บัณฑิตเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและเป็นผู้ทรง วิชาซึ่งคุณธรรม (จุฬาลักษณ์ เรื่องณรงค์ , 2537 : 4)

และจากสภาพของปัญหาข้างต้นที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา ความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษามหาวิทยาลัยในภาคใต้ ผลการศึกษาครั้งนี้อาจช่วยให้ ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาหาแนวทางในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังและพัฒนาความรับผิดชอบต่อแก่นักศึกษา ก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพและรับใช้สังคมส่วนรวมต่อไป

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษามหาวิทยาลัยใน ภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทาง ในการวิจัยดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม

ลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

การเกิดพฤติกรรมและองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์

พัฒนาการของความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

การวัดและการประเมินจริยธรรม

ลักษณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยและประเภทของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรับผิดชอบต่อสังคมกับตัวแปรทางสังคม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ความหมายของความรับผิดชอบและความรับผิดชอบต่อสังคม

1.1 ความหมายของความรับผิดชอบ

มีบุคคลหลายท่านได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบ และความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมเนื้อหาของความหมายดังกล่าว โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

ยูพา อานันท์สิทธิ์ (2515 : 27-28) ให้นิยามองค์ประกอบของความรับผิดชอบว่าเป็นบุคลิกลักษณะหนึ่งของบุคคลที่แสดงถึงความเชื่อมั่นตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง มีวินัยในตนเอง ควบคุมตนเองได้ ทำงานแข่งขัน บากบั่นไม่ทอดยอต่ออุปสรรคเป็นที่ไว้ใจได้ ประารถนาที่จะทำให้อดีกว่าเดิม ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ ถือศักดิ์ศรี

และจิตรนาถ กิรติเสวี (2516 : 10-11) ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่าหมายถึงความสามารถของบุคคลในการให้ความร่วมมือกับหมู่คณะในการทำงานและรักษาทรัพย์สินสมบัติสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด รักษาสิทธิและหน้าที่ของตนโดยไม่ละเมิดสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น มีความตั้งใจในการทำงานโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง กล้าเผชิญต่อความเป็นจริง ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ตลอดจนสามารถรับผิดชอบต่อตนเองในด้านการเงินและการเรียน

สำหรับสาโรช บัวศรี (2522 : 129) ได้อธิบายถึงขอบข่ายของพฤติกรรมของความรับผิดชอบต่อหน้าที่การทำงานว่า ได้แก่ เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลของงานนั้น ๆ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ และ มีวินัยในตนเอง มีอารมณ์หนักแน่น เมื่อเผชิญกับอุปสรรค รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่ เป็นอย่างดี มีความเพียรพยายาม มีความละเอียดรอบคอบ ให้ความสามารถอย่างเต็มที่ ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งของตนเองและสังคม ตรงต่อเวลา และยอมรับผลของการกระทำของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

วิทย์ วิทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก (2529 : 36-37) ที่กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อหน้าที่คือสิ่งที่ควบคู่ไปกับหน้าที่ คนที่มีความรับผิดชอบคือคนที่ตั้งใจปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของตน ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ด้วยความเพียรพยายามและยอมรับผลของการกระทำนั้น ไม่ว่าจะมีความรับผิดชอบหรือความผิดโดยเต็มใจไม่หลีกเลี่ยง คนทุกคนที่เกิดมาจะต้องมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ 2 ทางคือ รับผิดชอบต่อตนเอง และรับผิดชอบต่อสังคม รับผิดชอบต่อตนเอง รู้จักรักษาร่างกายชีวิตสุขภาพ ทรัพย์สิน และเกียรติยศ ชื่อเสียงของตน ด้วยวิธีที่ชอบธรรม ส่วนรับผิดชอบต่อสังคม โดยรู้จักทำหน้าที่เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และบุคคลอื่น ๆ รวมทั้งงานส่วนรวม ที่เป็นงานระดับชาติด้วย

และจากการเพิ่มเติมความคิดในเรื่องความรับผิดชอบของ สมพงษ์ เกษมสิน (2526 : 51) ที่ว่าให้รู้จักฐานะ หน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม และปฏิบัติ อย่างถูกต้องเหมาะสมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม โดยให้ตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์ จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าขาดประโยชน์ส่วนรวมและไม่ตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าขาดประโยชน์ส่วนรวม และไม่ละเลยที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนและกระทำในสิ่งที่จะรักษา หรือยังให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

1.2 ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม

พรชัย รอดสมจิตร (2527 : 7) กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อหมายถึง มีส่วนร่วมใน กิจกรรม ต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม นำปัญหาประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้ชุมชนและ สังคม อย่างเต็มความสามารถ ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่จะเป็นภัยต่อสังคมให้ความรู้ ความสนุกเพลิดเพลินแก่ประชาชนตามความสามารถของตน ช่วยคิดและแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคม เช่น ความสกปรก การรักษาสาธารณสุขสมบัติ ผู้คิดร้ายต่อประเทศชาติ การจลาจล การเสียหาย และการรับบริการจากสถานบริการต่าง ๆ ของรัฐบาล

ซึ่งศิริอร ชันชนัดต์ (2527 : 9) ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ว่า หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือภารกิจของตนเองด้วยความเพียร ละเอียดรอบคอบโดยไม่ต้อง อาศัยคำสั่งบังคับของผู้อื่น และความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ละเว้นการกระทำใด ๆ ในทางที่ จะไม่ให้เกิดผลเสียหายแก่ส่วนรวม

สำหรับพรวิรัตน์ แก่นทอง (2529 : 5, 24-25) อธิบายความรับผิดชอบต่อชุมชนว่า หมายถึง ความคิดและความรู้สึกที่จะปฏิบัติหน้าที่ต่อชุมชน ด้วยความเต็มใจ และมีความรู้ความ เข้าใจถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อชุมชนเป็นอย่างดี ให้ความช่วยเหลือในกิจการของ มนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับของชุมชน เช่น ปฏิบัติตามกฎหมายแบบแผน คำสั่ง คำตักเตือน เป็นต้น
- 2) ช่วยกันรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม เช่น คอยดูแลสาธารณสุขสมบัติ เป็นต้น
- 3) การให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อส่วนรวมโดยร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ที่ตนอยู่ เช่น ช่วยเก็บกวาดขยะในโรงเรียน
- 4) ช่วยแก้ไขและป้องกันสิ่งที่จะเป็นอันตรายแก่ชุมชน โดยสอดส่องและป้องกันภัย พิบัติต่าง ๆ ที่จะเกิดแก่ชุมชน เช่น ไฟไหม้ ใจรผู้ร้าย ยาเสพติด

- 5) ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม เช่น ให้ความช่วยเหลือเมื่อมีผู้ประสบอัคคีภัย
 6) ไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองดี เช่น เก็บเงินได้ก็พยายามหาทางคืนเจ้าของ เป็นต้น
 ประเภทของความรับผิดชอบพอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับรู้ฐานะบทบาทของตนที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม จะต้องดำรงตนอยู่ในฐานะที่สามารถช่วยตนเองได้ รู้จักว่าจะไร้อะไรผิด ยอมรับผลของการกระทำของตนทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย เพราะฉะนั้นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ย่อมจะไตร่ตรองดูให้รอบคอบก่อนว่า สิ่งที่ดีนั้นจะกระทำลงไปนั้นจะมีผลเสียหรือไม่ และ จะเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่จะทำให้เกิดผลดีเท่านั้น

2) ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องกับและมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่าง ตั้งแต่สังคมขนาดเล็กจนถึงสังคมขนาดใหญ่

และอุไร ดุลยเกษม (2529 : 10) อธิบายความรับผิดชอบต่อสังคมว่า หมายถึง คุณธรรม ซึ่งเป็นความคิดรวบยอดในความรู้สึกรับผิดชอบ หัวดีอันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งควบคุมพฤติกรรมเพื่อสนองความปรารถนา สามารถมองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งพึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมมากกระตุ้น

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมและความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้วิจัยจึงทำการสรุปเป็นความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ดังต่อไปนี้

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้คิดและปฏิบัติตนให้มีวินัยในตนเอง และยึดมั่นต่อกฎเกณฑ์ของสังคม รักษาสิทธิและหน้าที่ของตนโดยไม่ละเมิดสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความเพียรพยายามและยอมรับผลของการกระทำของตน รวมถึงกระทำตนช่วยเหลือสังคมที่ตนอยู่ เช่น บำเพ็ญประโยชน์ ร่วมคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ช่วยสอดส่องพฤติกรรมของบุคคลที่อาจจะเป็นภัยต่อชุมชนของตน และตนเองต้องไม่กระทำสิ่งใด ๆ ที่จะทำให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวม

2. ลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่ง กมลรัตน์ ทวีชาติวิทยากุล (2531 : 182, 187) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบของความรับผิดชอบต่อสังคมของนิสิตปริญญาตรี สาขาสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามการรับรู้ของนิสิตและอาจารย์โดยสุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัย 2 กลุ่มคือ กลุ่มนิสิตจำนวน 1,250 คน และกลุ่มอาจารย์จำนวน 333 คน แล้วจึงทำการเก็บ

รวบรวมข้อมูลให้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนิสิต จำนวน 125 ตัวแปร จากการศึกษาของกมลรัตน์ ทวีชาติวิทยากุล ครั้งนี้ในส่วนขององค์ประกอบของความรับผิดชอบต่อสังคมและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อความสงบสุขของสังคม มีผลปรากฏดังต่อไปนี้

1) ลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมตามการรับรู้ของนิสิตมี 9 ลักษณะ

- 1.1) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาสังคม
- 1.2) แนะนำให้ประชาชนปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
- 1.3) ให้ความช่วยเหลือแก่ทางราชการในการพัฒนาสังคม
- 1.4) ชักชวนผู้อื่นให้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสังคม
- 1.5) มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง
- 1.6) ติดตามความเคลื่อนไหวของสังคม
- 1.7) ยอมเสียสละเวลาส่วนหนึ่งเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม
- 1.8) เป็นพยานเมื่อรู้เห็นเหตุการณ์กระทำผิด
- 1.9) เข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับสังคม

2) ลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อความสงบสุขของสังคมตามการรับรู้ของนักศึกษามี 5 ลักษณะดังนี้

- 2.1) ไม่กระทำการที่เป็นภัยต่อสังคม
- 2.2) ระงับการกระทำที่เป็นผลเสียหายต่อส่วนรวม
- 2.3) ปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบของสังคม
- 2.4) รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม
- 2.5) รักษาชื่อเสียง เกียรติยศของมหาวิทยาลัย

3) ลักษณะหรือพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคม ตามการรับรู้ของอาจารย์ มี 12 ลักษณะดังนี้

- 3.1) ให้ความช่วยเหลือแก่ทางราชการในการพัฒนาสังคม
- 3.2) แนะนำให้ประชาชนปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
- 3.3) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาสังคม
- 3.4) ชักชวนผู้อื่นให้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสังคม
- 3.5) ติดตามความเคลื่อนไหวของสังคม

3.6) เข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้องกับสังคม

3.7) ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3.8) ยอมเสียสละเวลาส่วนหนึ่งเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม

3.9) มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง

3.10) ช่วยบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ

3.11) ควบคุมการกระทำของตนให้อยู่ขอบเขตที่สังคมยอมรับ

3.12) เป็นพยานเมื่อรู้เห็นเหตุการณ์กระทำผิด

4) ลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อความสงบสุขของนิสิตตามการรับรู้ของอาจารย์มี 3 ลักษณะดังนี้

4.1) ไม่กระทำในสิ่งที่เป็นภัยต่อสังคม

4.2) ระงับการกระทำที่เป็นผลเสียหายต่อส่วนรวม

4.3) ปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบของสังคม

จากนั้นผู้วิจัยจึงนำลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมและความสงบสุขของสังคมของนิสิตตามการรับรู้ของนิสิตและอาจารย์ ที่กมลรัตน์ ทวีชาติ วิทยากร ได้ทำการวิเคราะห์ให้มารวบรวมเป็นลักษณะหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมได้ 5 ลักษณะดังนี้

1) การปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบของสังคม

2) การระงับกระทำที่เป็นภัยต่อสังคม

3) การมีส่วนร่วมในการศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม

4) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

5) การติดตามความเคลื่อนไหวของสังคม

จากองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในส่วนของตัวแปรตามและนำพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม นำมาสร้างแบบสอบถามในการวิจัย

3. การเกิดพฤติกรรมและองค์ประกอบที่มีต่อพฤติกรรมมนุษย์

3.1 การเกิดพฤติกรรม

การที่มีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ก็เพราะว่าต้องการที่จะหาวิธีทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม ด้วยเหตุนี้จึงมีทฤษฎีและหลักการจากนักวิชาการต่าง ๆ มากมาย เพื่ออธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์

ซึ่งสิทธิโชค วรานุสันติกุล (2532 : 19-26 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ทองแก้ว , 2536 : 11) ได้รวบรวมทัศนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกิดพฤติกรรมเป็นหมวดหมู่ไว้ 3 ประเภท คือ

1) พวกที่มีความเชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์นั้นเกิดขึ้นมาจากภายในตัวบุคคล กล่าวคือใจ (Mind) นี้เอง เป็นต้นกำเนิดของพฤติกรรม เช่น เพลโต (Plato) และเดสคาร์ท (Descartes) ซึ่งมีความเชื่อว่า ความคิดภายใน (Inner Ideas) เป็นตัวมีอิทธิพลมากที่สุดต่อการแสดงพฤติกรรม ในยุคหลังฟรอยด์ (Freud) ก็เชื่อเช่นนี้ โดยเขาอ้างว่า มนุษย์มีพลังงานอันเกิดจากสัญชาตญาณแห่งความต้องการมีชีวิตอยู่ และสัญชาตญาณแห่งความตาย พลังงานนี้ผลักดันให้เกิดโครงสร้างของจิต 3 ประการ ได้แก่ อิด (Id) คือ ความต้องการทั้งหลาย อีโก (Ego) คือ จิตรู้สำนึกว่าจะสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองของความต้องการที่เกิดขึ้นจากอิดได้แค่ไหนตามกฎเกณฑ์ของสังคม และซูเปอร์อีโก (Superego) คือ จิตในระดับสูงที่เป็นตัวจูงให้มนุษย์ทำความดีมีจริยธรรม คุณธรรม

2) พวกที่มีความเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาแล้วตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสิ่งแวดล้อม อริสโตเติล (Aristotle) เป็นผู้ริเริ่มความเชื่อนี้ ต่อมาก็มียอห์น ลอคค์ (John Locke) เบิร์คเลีย (Berkeley) และอีกหลายคน que เชื่อว่าประสบการณ์ ทำให้คนเราเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรม นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมเช่น สกินเนอร์ (Skinner) ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมมนุษย์ถูกควบคุมโดยเงื่อนไขของการเสริมแรงและการลงโทษ โดยมีรูปแบบแตกต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับสังคม

3) พวกที่มีแนวความคิดประสมประสานระหว่างพวกแรกกับพวกที่สอง คือ ให้ความสำคัญทั้งในตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวก่อให้เกิดพฤติกรรมโดย แบนดูรา (Bandura) ซึ่งสร้างทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม อธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเป็นองค์ประกอบภายในในมนุษย์เอง และสิ่งแวดล้อมก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์เช่นกัน

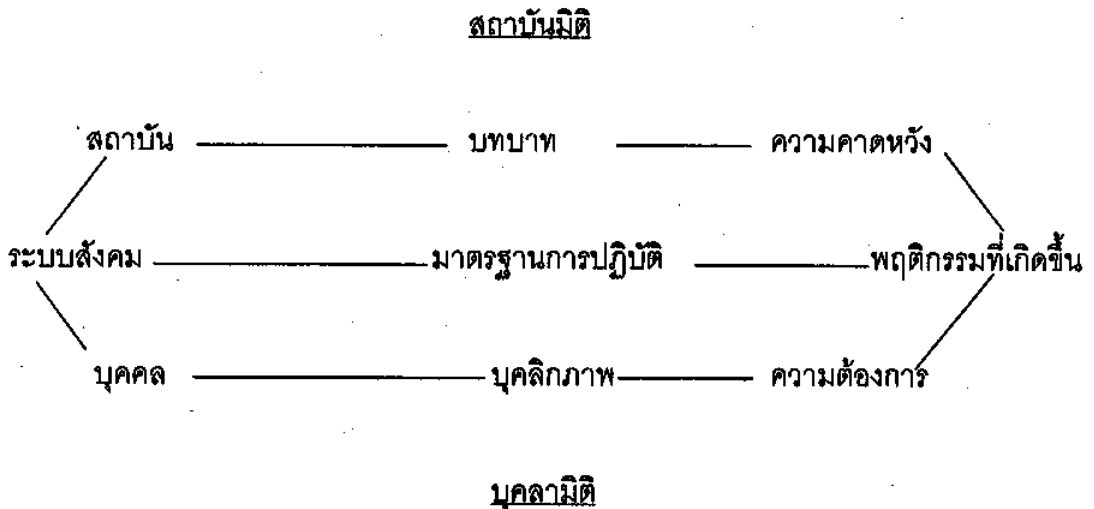
ดังนั้นการเกิดพฤติกรรมสามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากปัจจัยในตัวบุคคล และปัจจัยภายนอกของบุคคล อันก่อให้เกิดลักษณะของแต่ละบุคคลทั้งด้านการกระทำ และความคิดของแต่ละบุคคล ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อกัน เพื่อประกอบการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์

จากแนวคิดการเกิดพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้สนับสนุนในการตั้งตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ สถาบันการศึกษา อาชีพของผู้ปกครอง

3.2 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม สังคมมนุษย์จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ไปด้วย เราจะเห็นได้ว่าจากเมื่อเราอยู่คนเดียว แบบแผนพฤติกรรมของเขาจะไม่เหมือนกับเมื่อเขาอยู่ในกลุ่มองค์การหรือสถาบันทางสังคม ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็มีบุคลิกภาพของแต่ละคนไม่เหมือนกัน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์เช่นกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีกระบวนการทางสังคม (Social Process Theory) ของ เกสเซลส์ และกูบา (Getzels and Guba, 1968:80 อ้างถึงใน สุวิทย์ บุญช่วย, 2526 : 38-39)

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

ที่มา : สุวิทย์ บุญช่วย, 2526:38

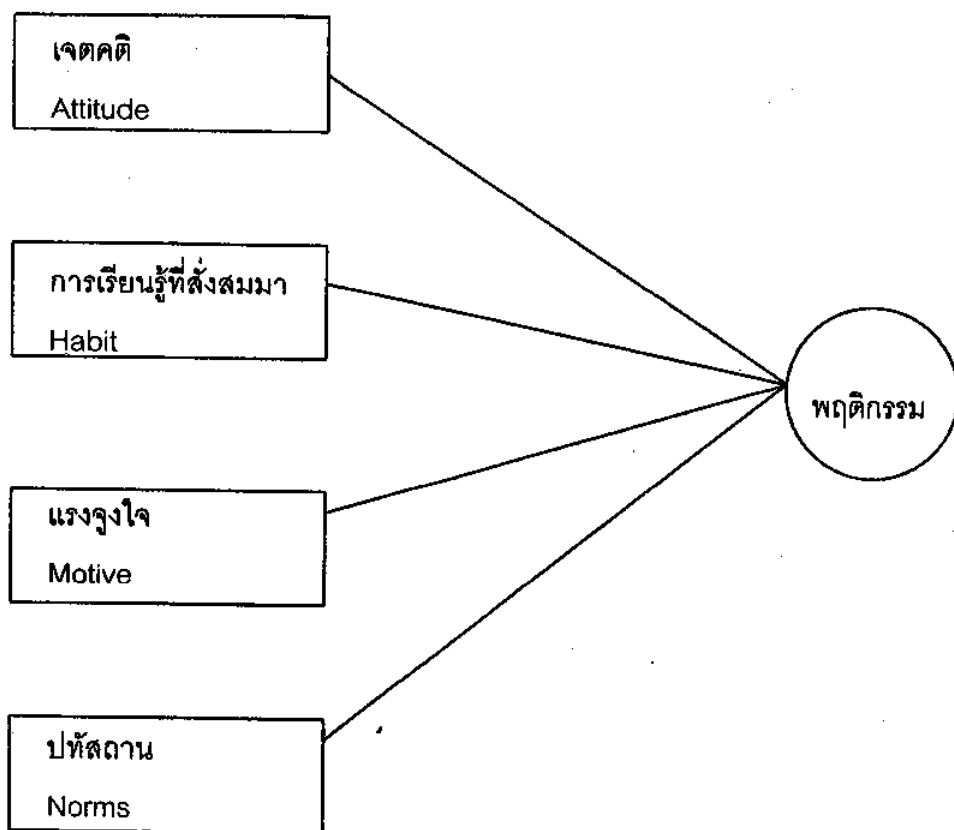
จากภาพประกอบ 1 จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของมนุษย์มีอยู่ 2 ด้าน หรือ 2 มิติ คือ มิติทางสถาบัน (Nomothetic Dimension) กับมิติด้านบุคคล (Idiographic Dimension) มิติทางสถาบันนั้นอาจจะเป็นกลุ่ม องค์การต่าง ๆ หรือสถาบันทางสังคมซึ่งในแต่ละสถาบันย่อมมีวัตถุประสงค์ วัฒนธรรม ปทัสถานของสถานที่ หน้าที่ความรับผิดชอบ ความคาดหวังในบทบาทสถานภาพของสถาบันนั้น ๆ ส่วนทางบุคคลมิตินั้นมองแคบถึงตัวบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีบุคลิกภาพ เช่น ความสามารถทางสมอง การรับรู้ การเรียนรู้ ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนจนถึงความต้องการที่แตกต่างกัน ทั้งสองส่วนนี้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของมนุษย์ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ภิรมยา อินทรกำแหง (2536:53-54) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมของคนที่แสดงออกว่ามีสาเหตุปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อบุคคลเหล่านั้น โดยแบ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเป็น 2 ระดับดังนี้

1) พฤติกรรมที่แสดงออกระดับบุคคลปัจเจกบุคคล

นักจิตวิทยา ได้กล่าวไว้ว่าพฤติกรรม (Behavior) เกิดขึ้นจาก พฤติกรรมที่แสดงออกทางกายแต่ละคน และมีปฏิสัมพันธ์กันดังแสดงในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 พฤติกรรมที่แสดงทางกายแต่ละคนกับปฏิสัมพันธ์

ที่มา : ภิรมยา อินทรกำแหง , 2536 : 53

พฤติกรรมที่แสดงทางกายแต่ละคนขึ้นกับปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หรือการมีปฏิกริยาร่วมกันระหว่าง 2 องค์ประกอบ ซึ่งภิรมยา อินทรกำแหง (2536:53) กล่าวไว้ดังนี้

1.1) องค์ประกอบภายใน

1.1.1) เจตคติ (Attitude) หมายถึง ความเชื่อความคิดเห็น และความรู้อิสึกที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเรียกว่าเป้า (Target) อันมีผลต่อการแสดงออกหรือการกระทำต่อสิ่งนั้นด้วย

1.1.2) การเรียนรู้สิ่งที่สั่งสมไว้ (Habit) หมายถึง ความรู้ ความสามารถและทักษะที่บุคคลได้รับหรือเกิดขึ้นจากประสบการณ์ อันเป็นผลจากการเรียนรู้ (Learning) และพัฒนาการ (Development) หรือ วุฒิภาวะ (Maturation)

1.1.3) แรงจูงใจ (Motive) หมายถึง พลังผลักดันกำหนดทิศทางของพฤติกรรมให้ไปสู่เป้าหมาย ในเรื่องเดียวกันนี้พระเทพเวที (2536 : 85-86) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบภายในหรือปัจจัยภายใน ได้แก่ หลักหรือข้อธรรมที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ แปลว่า การพิจารณาโดยแยบคาย (ทำในใจ โดยแยบคาย) ความรู้จักคิดหรือที่เรียกว่า การคิดเป็นอันเป็นแกนหลักสำคัญของศักยภาพของตนออกมาพัฒนาได้ ในการศึกษาที่ถูกต้องตามความหมายองค์ประกอบหลักของการศึกษา ทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันตลอดเวลา

1.2) องค์ประกอบภายนอก

ปทัสสถาน (Norms) หมายถึง เกณฑ์ของกลุ่มที่กำหนดขึ้นสำหรับให้ถือปฏิบัติตาม ได้แก่ กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียม ขององค์กรที่บุคคลากรทุกคนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติตนเอง ในเรื่องเดียวกันนี้ พระเทพเวที (2536 : 85-86) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบภายนอกหรือปัจจัยภายนอก ได้แก่ หลักที่เรียกว่า ปรโตโมละ แปลว่าเสียงจากสื่อข่าวสาร แหล่งความรู้หรืออิทธิพล จากภายนอกเป็นแหล่งการถ่ายทอดศิลปวิทยา ความรู้วิชาการ วิชาชีพ ที่เรียกว่า เป็นหน้าที่ของศิลปทายก

2) พฤติกรรมที่แสดงออกระดับสังคม

เมื่อมนุษย์มีการรวมตัวกันหรือเมื่อมนุษย์จำเป็นต้องเข้ากลุ่ม เช่น กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมงานในสังคมซึ่งเรียกง่าย ๆ มีสังคม ในการมีสังคมของมนุษย์นั้น เราต้องยอมรับว่ามนุษย์จำเป็นต้องกำหนดกลไกทางสถาบันสังคม (Institutional Mechanism) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ กลไกที่ว่านี้ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎระเบียบ หรือแนวปฏิบัติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization Control) ภายใต้ปทัสสถานเดียวกัน จนกระทั่งเป็นค่านิยมที่ทุกคนต้องทำตามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันมีอิทธิพลต่อความน่าจะเป็นไปของพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อเข้ามาอยู่ในองค์กร/หน่วยงานของระบบสังคม

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงนำมาใช้ในการกำหนดตัวแปรอิสระตั้งสมมติฐานในการวิจัยนี้ได้แก่ เพศ สถาบันการศึกษา ชั้นปีที่ศึกษา และ อาชีพของผู้ปกครอง

4. พัฒนาการของความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา

ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงวัยรุ่น และจากวัยรุ่นจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จึงต้องเข้าใจถึงธรรมชาติของเด็ก แนะนำ และส่งเสริมเขาในสิ่งที่ถูกที่ควร ให้เขาได้รู้จักแก้ปัญหาและค่อย ๆ ปลุกฝังความรับผิดชอบให้แก่เขา เพราะนอกเหนือจากจะมีวินัยและความรับผิดชอบตามธรรมชาติอันเกิดขึ้นได้เองแล้ว เด็กยังเรียนรู้วินัยและความรับผิดชอบจากวัฒนธรรม โดยอาศัยการสั่งสอนฝึกปรือจากบุคคลแวดล้อมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในสังคม (กึ่งแก้ว อุตถาวร 2524 : 15-19) นอกจากนี้ สมาคมสหเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย (2525:170) และละม้ายมาศ ศรีทัต กับจรรยา สุวรรณทัต (2510:112-113) ได้ชี้ให้เห็นว่าการอบรมเด็กให้เกิดความรับผิดชอบควรทำตั้งแต่เยาว์วัยซึ่งครอบครัวเป็นสถาบันในการปลุกฝังค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนควรจะต้องเลี้ยงดูให้เด็กรู้จักกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง รู้จักพึ่งตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง (เอื้ออารี ยศโสภณ 2515:50) ควรฝึกให้เด็กสำนึกในความรับผิดชอบต่อสิทธิและหน้าที่การงานของตน เพื่อปฏิบัติงานให้เป็นผลสำเร็จแม้จะต้องบากบั่นพยายามอย่างหนัก (ละเมียด ลิมอักษร 2517:30) การปลุกฝังความรับผิดชอบต่อเด็กมิใช่ด้วยการตักเตือนว่ากล่าวอบรมเท่านั้น แต่ต้องฝึกปฏิบัติอย่างจริงจังจึงจะก่อให้เกิดเป็นนิสัยและฝังแน่นเป็นคุณธรรมและค่านิยมต่อไป (กรมสามัญ 2522: 69-72) นอกจากนี้ นักจิตวิทยาส่วนมาก มักเชื่อว่า บุคลิกภาพและพฤติกรรมของบุคคลในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นผลสืบเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก และประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมของสังคมของแต่ละบุคคล และนักจิตวิทยาที่ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม อาทิเช่น ฟรอยด์ (Freud, อ้างถึงในพวงจันทร์ ดุละสัมพะ , 2515 : 115) เห็นว่า การมีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นเป็นกระบวนการขัดเกลาของแรงกระตุ้นทางสังคมและแรงขับของซูเปอร์อีโก้

และซัลลิแวน (Sullivan , อ้างถึงใน เกื้อกุล ทาสีทธิ , 2514 : 6) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาทางสังคมอีกผู้หนึ่ง เชื่อว่าบุคลิกภาพของบุคคลที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นผลมาจากอิทธิพลของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลอื่น ๆ ที่ล้อมรอบเขาอยู่ ซัลลิแวนเน้นว่า การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม คือการปรับตัวเข้ากับปัญหาและสนองความต้องการพื้นฐาน และเพื่อความมั่นคงความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม ซึ่งบุคลิกภาพนี้จะพัฒนาและเปลี่ยนไปตามวัยและประสบการณ์ที่เขาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเข้าสู่วัยรุ่น

ละอ อารุณยะวณิช (2505:1-3) ได้ให้ทัศนะของพัฒนาการความรับผิดชอบไว้ว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ไม่มีมาแต่กำเนิด เป็นสิ่งที่จะต้องฝึกหัดอบรมขึ้น จึงต้องเสนอให้แก่เด็ก ตั้งแต่เด็กเริ่มพร้อมที่จะรู้จักรับผิดชอบ ได้แล้ว เป็นต้นไป ความรับผิดชอบมีหลายความหมายขึ้น กับว่าเป็นการรับผิดชอบต่ออะไร ต่อสิ่งใด เช่น ความรับผิดชอบในการทำงาน ความรับผิดชอบ ในการกระทำของตน ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อหมู่คณะ ความรับผิดชอบ แต่ละอย่างดังกล่าว เด็กแต่ละวัยยังไม่พร้อมที่จะเรียนรู้ได้ทั้งหมด เด็กอาจจะรู้จักรับผิดชอบ ในบางอย่างแต่ยังจะต้องคอยให้โตอีกสักหน่อยจึงจะรู้จักรับผิดชอบประเภทอื่นต่อไป

เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้ความรับผิดชอบเมื่อเด็กรู้จักอยากทำอะไรเอง หรือว่าเมื่อเด็ก แสดงว่าต้องการทำอะไรเองเมื่อนั้นเราจึงจะเริ่มสอนให้รู้จักรับผิดชอบได้แล้ว แต่เราจะปล่อยให้ เด็กรับผิดชอบเต็มที่ไม่ได้จะต้องคอยเป็นคอยไป การสอนความรับผิดชอบต่อเด็กเล็ก ๆ ควรตั้งต้น จากเด็กเองก่อน เด็กเริ่มเรียนรู้การรับผิดชอบต่อในการกระทำของตนด้วยการรับผิดชอบต่อสิ่งของ และการกระทำของตนเอง และเด็กจะเรียนรู้การรับผิดชอบต่อในหน้าที่ เมื่อผู้ใหญ่มอบหมายหน้าที่ ให้ทำ และแสดงผลของความผิดและความชอบอันเกิดจากหน้าที่นั้นให้ปรากฏ

การรับผิดชอบต่อหมู่คณะ เมื่อเด็กรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่และรับผิดชอบต่อในการกระทำ ของตนแล้ว เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้การกระทำเพื่อหมู่คณะและเสียสละเพื่อหมู่คณะ เมื่อเด็กเข้าสู่ วัยรวมหมู่ ตกในราวอายุ 11 ปีขึ้นไป ตั้งแต่วันนี้ไปเขาจะมอบความรับผิดชอบการงานของหมู่ คณะให้เด็กทำ เพื่อหมู่คณะจะได้ผลดี ในระยะนี้ถ้าจัดประสบการณ์ให้เด็กรับผิดชอบต่อ ชื่อเสียง เกียรติคุณ และความเจริญก้าวหน้าของหมู่คณะเด็กจะเรียนรู้ ความรับผิดชอบต่อ หมู่คณะได้ และแน่นอน โดยเลือกกิจกรรมทั้งหมดที่จะเป็นเครื่องเตือนใจเด็กอยู่เสมอว่า จะต้องทำให้ดีที่สุด เพื่อไม่ให้หมู่คณะของเขาเสียชื่อ เมื่อเด็กได้คิดอย่างนี้เสมอ ๆ และปฏิบัติ งานของโดยคิดถึงส่วนรวมว่าจะพลอยได้รับผิดได้รับชอบจากการกระทำของตนทุกครั้ง ความรับผิดชอบต่อหมู่คณะก็ย่อมเกิดขึ้น ให้เด็กหมั่นคิดโยงหมู่คณะของตนเองเข้าด้วยกันอย่าง ใกล้ชิดอยู่เสมอแล้ว แม้การกระทำบางอย่างเพื่อหมู่คณะจะลำบากและเสียสละประโยชน์ส่วนตัว มากบ้างน้อยบ้าง เด็กก็ยังจะกระทำด้วยความเต็มใจ และไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก เพราะเด็ก ย่อมคิดว่าการกระทำที่เข้าไปทั้งหมดนั้นผลของงานในขั้นสุดท้ายย่อมจะให้แก่ตนเอง และเพื่อนฝูง หมู่คณะ โดยทั่วถึงกัน

วัยรุ่นโดยทั่วไปปรารถนาที่จะช่วยเหลือ อุทิศตัวเอง หรือกล้าทำในสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับ บุคคลอื่น สิ่งนี้เป็นเหมือนการรวมส่วนของความต้องการที่จะได้รับการปกป้องและได้รับความรัก

เข้าด้วยกัน ซึ่งกลายเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของจิตสำนึกที่ดีและการเคารพตนเอง สิ่งสำคัญที่สุดคือ ผลของการตื่นรนต่อสู้กับแรงกระตุ้น การต่อต้านสังคมภายในตัวของเขาเองซึ่งทำให้เยาวชน มีอุดมคติมากขึ้นและในความพยายามที่จะครอบคลุมแรงกระตุ้นอันนี้ เขาได้ต่อสู้กับความพร้อม และการตั้งเป้าหมายต่อความสำเร็จทางจริยธรรมของตัวเองไว้สูง ซึ่งก็ประกอบไปด้วยความ คาดหวังที่สูงจากคนรอบข้างมีต่อเขาด้วยเช่นกัน ในช่วงนี้วัยรุ่นเริ่มที่จะเปลี่ยนความสนิทสนม จากครอบครัวไปยังกลุ่มอื่นๆ นอกบ้าน โดยนำตัวเองเข้าไปในกลุ่มเพื่อที่จะให้ตนเองได้รับการ ยอมรับ เขาจงรักภักดีต่อกลุ่มโดยไม่มีข้อโต้แย้งและจงเกลียดจงชังอย่างไรเหตุผลกับกลุ่มอื่นที่เข้า มาคุกคามกลุ่มของตน ในขั้นนี้ ความคิดในเรื่องความถูกผิดขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของกลุ่มหรือ ผู้นำกลุ่มแต่ละคนชอบที่จะทำงานที่ยากลำบากอันเป็นงานที่อยู่ในความสนใจของกลุ่ม เพื่อที่จะ ได้รับความชื่นชมในสิ่งที่เขากระทำลงไป ความจงรักภักดีโดยปราศจากเหตุผลของวัยรุ่นเช่นนี้ อาจเป็นไปได้ที่ในภายหลังจะถูกครอบงำในกลุ่มสังคมที่โตขึ้นกว่านี้ เช่น ประเทศชาติ ในกรณีนี้ เราพบความรักชาติแบบชาตินิยมการอุทิศตัวโดยไม่ใช้วิจารณญาณให้กับกลุ่มใดก็ตามถือเป็นแบบ แผนของความรับผิดชอบในระดับที่ต่ำด้วยเหตุที่การกระทำแบบนี้ ไม่ต้องใช้ความเป็นตัวตน พัฒนาการส่วนบุคคลแม้แต่การศึกษาที่สูงหรือความเฉลียวฉลาดอันใดซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ก็ จะหายไปเมื่อกลุ่มสลายลงและการที่จะเติบโตและผ่านขั้นนี้ไป วัยรุ่นต้องเรียนรู้ไม่เพียงแต่การ ทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่ยังต้องระมัดระวังต่อความภักดีแบบไม่ลืมหูลืมตา หรือการปฏิเสธกลุ่ม อื่น ๆ โดยไม่พิจารณาญาณวัยรุ่นที่พลัดชั้นตอนนี้ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ควรจะมีโอกาส ที่จะผ่านขั้นนี้ได้ในการศึกษาระดับอุดมศึกษา ยกตัวอย่างของผู้ที่พลัดจากขั้นนี้คือ นิสิต นักศึกษาที่เฉลียวฉลาดและมีความปรารถนาในเรื่องการเรียน แต่ไม่เคยได้คลุกคลีกับเพื่อนหรือ กิจกรรมอื่นใดนอกจากการเรียน เมื่อเขาได้เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา นักศึกษาผู้นี้ก็จะปฏิเสธ การเล่นกีฬาและการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ตลอดถึงการกระทำทุกอย่างที่เป็นเรื่องปกติธรรมดา สำหรับคนทั่วไปในสังคม แต่เขาจะกลายเป็นผู้ที่ทรงความรู้หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการที่ขาด สำนึกทางสังคมและเทคนิคต่าง ๆ ในการเข้าสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดแปลกแยกไปจากส่วนของ สังคม เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความไม่คุ้นเคย และกฎเกณฑ์ที่สังคมบังคับให้ทำหน้าที่เพียงอย่างเดียว คน ๆ หนึ่ง จำเป็นต้องมีประสบการณ์ในความภักดีต่อกลุ่ม มีโอกาสในการวิพากษ์วิจารณ์และ เปรียบเทียบกลุ่มของตนกับกลุ่มอื่น ๆ ในขั้นหลัง ๆ นี้ เป็นไปได้ที่นักศึกษาจะเลิกหลงในกลุ่มของ ตน เหมือนเช่นที่ทำอยู่บ่อยครั้งกับมหาวิทยาลัย สังคม และประเทศชาติของเขา เขาจะมีความ ข้องใจเกี่ยวกับการหลอกลวง ความจอมปลอมในระหว่างนี้ค่านิยมในตัวของเขาเองได้เกิด

การขัดแย้ง โดยการเปิดตัวต่อวัฒนธรรมอื่น และต่อประสบการณ์ใหม่ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2536 : 181-182)

นักศึกษาจำนวนมากแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการเลิกหลงใหลและหันกลับไปสู่อานิยมเดิม หลังจากที่พวกเขาได้จบการศึกษาไปแล้ว ส่วนคนอื่น ๆ ก็ได้ค้นพบว่ามีเป้าหมายของกลุ่ม และจุดประสงค์ที่จะสามารถยอมรับได้ หลังจากที่พวกเขาได้ตรวจสอบอย่างพิถีพิถันแล้ว และพบว่าการแสดงหาเป้าหมายนี้อาจจะบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานและความต้องการที่จำเป็นของบุคลิกภาพ นักศึกษาอาจจะแสวงหางานที่สามารถให้คุณค่ากับสังคมอย่างเลื่อนลอยในความพึงพอใจสำหรับขั้นของความต้องการทั้งหมด ทั้งความต้องการอย่างสูงสำหรับจิตสำนึกของความรับผิดชอบที่ดี และการเคารพตัวเอง และมีความต้องการน้อยมากสำหรับสัมฤทธิ์ผลของความเป็นผู้มีอำนาจ การแสดงความรู้สึกของตนหรือการสำนึกได้ในการสังคมนุคลิกภาพที่แสดงลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ อาจจะถูกแสดงออกตามความต้องการในวัยเด็ก ตัวอย่างเช่น กรณีที่หากเขาได้มีพัฒนาการที่ดี ที่ได้จากความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มที่พวกเขาได้สนุกสนานด้วย ซึ่งก็จะเป็นจุดที่แสดงความแตกต่างกับเด็กที่ไม่ผ่านพัฒนาการในขั้นนี้ เพราะเป็นจิตสำนึกและความรู้สึกที่ไวที่สามารถจะควบคุมได้เมื่อถึงคราวที่ต้องการ (ทองเรียน อมรวิบูล, 2525 : 46)

การพิจารณาวุฒิภาวะที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับงานทางสังคมนั้น ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ ด้วยการศึกษารวมของพลเมืองเท่านั้น ถึงแม้แนวทางในการปกครองสามารถปลุกเจตนาของการวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งอาจจะนำนักศึกษาไปสู่ความเกี่ยวข้องที่ยิ่งใหญ่ในความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเต็มที่นั้น สถาบันอุดมศึกษาไม่ควรวิตกกังวลเฉพาะในเรื่องของหลักสูตรเท่านั้น แต่ควรวิตกกังวลในเรื่องของค่านิยมด้วย การเปลี่ยนแปลงค่านิยมเดิมนั้น จะต้องดึงนักศึกษาออกจากสังคมในโรงเรียนมัธยม และช่วยเหลือให้เป็นสมาชิกที่สามารถเข้ากับสังคมใหม่ ที่ซึ่งแตกต่างจากค่านิยมที่เคยแสดงออก อย่างน้อยที่สุด การเลียนแบบค่านิยมวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอาจจะก่อให้เกิดน้อยกว่าการผลักดันความรับผิดชอบต่อกลุ่มที่ใหม่และใหญ่ขึ้น

ถ้าสถาบันอุดมศึกษามีการสนับสนุนความรับผิดชอบต่อสังคม ในตัวนักศึกษาแล้ว สิ่งนี้ก็จะสามารถเป็นไปด้วยตัวของมันเองตามค่านิยมที่ได้รับทราบ และสมควรเลียนแบบด้วยตัวของนักศึกษาเอง ในสถาบันที่กว้างใหญ่นี้ นักศึกษาไม่เคยได้เผชิญอย่างตรง ๆ กับรูปแบบของความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาควรจะช่วยให้นักศึกษาได้มีการพัฒนาในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม (ประกอบ บุปรัตน์, 2527 : 189-190)

ถึงแม้จะรู้สึกว่าเขาสามารถให้สิ่งต่าง ๆ ต่อใครบางคนก็ตาม แต่นักศึกษาก็มีโอกาสน้อยที่จะกระทำในระบบความกดดันที่สูง ทุกวันนี้ ปัญหาของนักศึกษายังคงมีอยู่ และถ้าสิ่งหนึ่งคงอยู่โดยปราศจากการเปิดเผยแล้ว นักศึกษาจะมีความยุ่งยากในความคิดของเขาเอง โดยธรรมชาติ สำหรับนิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ที่อยู่ภายใต้เจตนาของสถาบันอุดมศึกษาในภาวะจำยอมโดยการสมัครใจนั้น เป็นเพียงการข้ามจากเงื่อนไขของความเป็นผู้นำในความรับผิดชอบ ต่อสังคม (ธิดารัตน์ บุญนุษ, 2525:259-267) การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยสวนของบุคลิกภาพคือเป้าหมายและเป็นการผ่านงานที่ต้องใช้สติปัญญาที่สำคัญและเป็นประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่ได้รับผลสำเร็จ ทั้งนี้ไม่สามารถคาดหวังการพัฒนา นักศึกษา กับการเบี่ยงเบน ค่านิยมที่ได้รับมาจากการเรียนรู้ ผ่านการกระทำตามแนวทางของสถาบันอุดมศึกษาได้ โดยเฉพาะถ้าสังคมในสถานศึกษามีจุดประสงค์ที่ไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะให้สิ่งต่าง ๆ กับนักศึกษา แต่กระนั้นก็ไม่ควรปฏิเสธ สิ่งที่ได้มาเพียงเล็กน้อยจากสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งในภายหน้าอาจจะเป็นไปได้มากจากการเรียนรู้เพียงเล็กน้อยนั้น ๆ เป้าหมายก็คือ การเพิ่มทั้งส่วนของสติปัญญา ในขณะที่เดียวกันก็พยายามที่จะนำสติปัญญามาหนุนนำให้เขาได้เอาใจใส่อย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม พวกเขาต้องการไม่เฉพาะแต่การสนับสนุนของกลุ่มที่เห็นพ้องด้วย แต่ต้องเชื่อมั่นในการคิดพิจารณาและการตัดสินใจกระทำของเขาด้วย ซึ่งความเชื่อมั่นเกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติเท่านั้น แทนที่สถาบันอุดมศึกษาหลีกเลี่ยงผลที่เป็นจริงขัดแย้ง ก็ควรที่จะส่งเสริมสนับสนุนการวิเคราะห์ของนักศึกษารวมทั้งข้อขัดแย้งของชีวิตต่าง ๆ ในสถานศึกษา นักศึกษาควรได้ใช้จินตนาการที่เห็นได้ชัดเพื่อที่จะแสดง สิ่งที่มีความหมายอย่างจริงจัง หลายคนไม่เพียงแต่เจ็บปวดจากการปฏิเสธของสังคมที่กว้างใหญ่เท่านั้น แต่มักจะมาจากการขาดโอกาสที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมของตน (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2519:40) ในขณะที่ความรู้สึกต่อความระส่ำระสายและการแสวงหาโอกาสที่จะเสียสละด้วยตัวของเขาเองนั้น ในบางปฏิกิริยาที่มีความสำคัญและยิ่งใหญ่ นั้น ถ้านักศึกษาพบว่าไม่มีปฏิกิริยาของการรับข้อมูลเข้าได้อย่างเพียงพอ ความยุ่งยากก็จะเพิ่มมากขึ้น นักศึกษาผู้ซึ่งอยู่ในจำพวก "ปราศจากข้อผูกมัด" หรือ "ทำตัวห่างเหิน" มักจะเป็นผู้ที่อยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ ทางแก้ทางเดียวที่เป็นไปได้สำหรับความรู้สึกดูถูกตัวเองของนักศึกษาจากการขาดโอกาสคือประสบการณ์ที่แท้จริงของการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งสามารถกระทำได้ดีที่สุดบ่อยครั้งในลักษณะที่แตกต่างอย่างมาก ถึงแม้ประสบการณ์นี้จะไม่ซ้ำหรือภายหลังจะเชื่อมโยงหรือกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของผู้ที่มีสติปัญญา (พวงทิพย์ ชัยพิบาลสุชาติ, 2527 : 29-30)

อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปการพัฒนาความรับผิดชอบต้องอาศัยประสบการณ์ จากปฏิกิริยาทางสังคมหรือจากปฏิกิริยาของการช่วยเหลือต่อบุคคลอื่น คนหนุ่มสาวต้องการ ประสบการณ์นี้เพื่อที่จะทดสอบความเพียงพอในการตัดสินใจที่จะเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง ด้วยการจำกัดสิ่งที่เขาสามารถกระทำได้ และทั้งหมดที่กล่าวมาก็คือ สิ่ง que เรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งได้มาจากการรับใช้บุคคลอื่น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมความรับผิดชอบเกิดจากการปะทะสัมพันธ์ของบุคคลกับ สิ่งต่าง ๆ ในวัยเด็กโดยเริ่มจากครอบครัวจนเมื่อเขาเริ่มเติบโตเข้าสู่สังคม ประสบการณ์จาก สังคมนั้นๆ จะเป็นตัวหลอมพฤติกรรม ความรับผิดชอบที่ได้แสดงออกมาในด้านต่าง ๆ

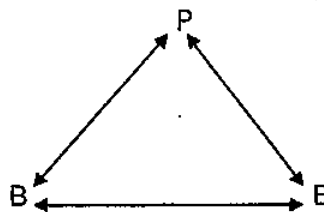
จากแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาดังกล่าว ข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำไปให้เป็นส่วนประกอบของการอภิปรายผล

5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม จัดได้ว่าทฤษฎีที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนา เทคนิค การปรับพฤติกรรมในปัจจุบัน ทฤษฎีนี้พัฒนาโดย อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura อ้างถึง ใน สมโภชน์ เขียมสุภาวิชิต , 2539 : 47-48)

ตามแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรานั้น เขาเชื่อว่า พฤติกรรมของคนเราไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว หากแต่มีปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะและสภาพแวดล้อม ดังภาพประกอบ 3 ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม (B) สภาพแวดล้อม (E) และส่วนบุคคล (P)

จากภาพประกอบ 3 จะเห็นว่าพฤติกรรมของมนุษย์ องค์ประกอบภายในมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อกันและกัน

สมโภชน์ เขียมสุภาวิชิต (2539 : 49) ได้อธิบายปัจจัยที่กำหนดซึ่งกันและกันที่ละคู่ ดังนี้คู่แรกระหว่าง P $\longleftrightarrow$ B แสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิด ความรู้สึก และการกระทำ การคาดหวัง ความเชื่อ การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เป้าหมายและความตั้งใจ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวกำหนดลักษณะและทิศทางของพฤติกรรม สิ่งที่บุคคลคิด เชื่อและรู้สึก จะกำหนดว่าบุคคลจะแสดงพฤติกรรมเช่นใด

การกำหนดซึ่งกันและกันของ E $\longleftrightarrow$ P เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของบุคคลและสภาพแวดล้อม ความคาดหวัง ความเชื่อ อารมณ์และความสามารถทางปัญญาของบุคคลนั้นจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงโดยอิทธิพลของสังคม

สำหรับคู่ของ B $\longleftrightarrow$ E เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในชีวิตประจำวันของคนเรา พฤติกรรมเปลี่ยนเงื่อนไขสภาพแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนั้น ก็ทำให้พฤติกรรมถูกเปลี่ยนไปด้วย สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลใดๆ ต่อบุคคล จนกว่าจะมีพฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้น

จากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์จะเกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงนั้นต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบภายในของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่จะต้องมียอิทธิพลต่อกันและกันและทฤษฎีดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการสนับสนุนในการตั้งตัวแปรอิสระ ได้แก่ สถาบันการศึกษา และอาชีพของผู้ปกครอง

5.2 ทฤษฎีการกระทำของสังคม (The Theory of Social Action)

การกระทำทางสังคมเป็นการศึกษาการกระทำของมนุษย์ ซึ่งการกระทำของมนุษย์ หมายความว่าพฤติกรรมทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลึกลับที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจส่วนตัว ซึ่งเกิดจากความเข้าใจที่ตนเองประสบโดยตรง และความเข้าใจที่เกิดแรงกระตุ้นการกระทำทางสังคมมนุษย์ มี 4 ประการ (จันนงค์ อติวัฒน์สินธ์, 2523 : 53-56)

1) การกระทำที่มีเหตุผล (Rational) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการเหมาะสมในอันจะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล

2) การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม (Valuable) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสมเช่นกัน เพื่อที่จะให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อม การกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรม ศาสนาและศีลธรรมอย่างอื่น เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

3) การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยยึดเอาแบบอย่างที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตเป็นหลักในพฤติกรรมการกระทำตามประเพณีโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล

4) การกระทำที่แฝงด้วยความเสนาหา (Affective) การกระทำแบบนี้คำนึงถึงอารมณ์และความผูกพันทางจิตใจระหว่างผู้กระทำกับวัตถุที่เป็นจุดมุ่งหมายของการกระทำไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดทั้งสิ้น

สรุปได้ว่า การกระทำทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกด้วยการกระทำจากความเข้าใจในพฤติกรรมนั้น หรือแสดงออกมาเนื่องจากแรงกระตุ้นจากสิ่งรอบข้างก็ตาม อันส่งผลถึงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่

จากทฤษฎีการกระทำทางสังคม ผู้วิจัยได้นำในส่วนของกรกระทำเกี่ยวกับค่านิยมและการกระทำตามประเพณีมาใช้ในการสนับสนุนการตั้งตัวแปรอิสระ

5.3 ทฤษฎีด้านไม้จริยธรรม (Tree Moral Theory)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2531 : 12-14) กล่าวว่า ทฤษฎีด้านไม้จริยธรรมแสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและเก่งว่าพฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนไทยอายุ 6-60 ปี จำนวนรวมหลายพันคน ซึ่งเป็นผลการวิจัยในประเทศไทยในช่วง 25 ปีนี้

ทฤษฎีด้านไม้จริยธรรมนี้มีส่วน 3 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ ส่วนลำต้น และส่วนที่เป็นรากแก้ว (ดูภาพประกอบ 4)

ในส่วนแรกคือดอกและผลบนต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำดี ละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ส่วนแรกนี้เป็นพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ผลออกมาเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ นำปรารภเรื่องนี้ มีสาเหตุอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้านคือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (5) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น ๆ หรือสถานการณ์นั้น ๆ) ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใดจะต้องใช้จิตลักษณะบางด้านหรือทั้ง 5 ด้านนี้ประกอบกัน จึงจะได้ผลดีที่สุด ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือรากแก้ว ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี 3 ด้านคือ (1) สติปัญญา (2) ประสบการณ์ทางสังคม (3) สุขภาพจิต (ดูภาพประกอบ 4)

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำดับของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือบุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้านในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุจึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำดับของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้าน ดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียนและทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้บุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากแก้วนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำดับ เพื่อให้อธิบาย และพัฒนา พฤติกรรมของคนดีและคนเก่งด้วย ดังกล่าวมาแล้ว